

Nieuws en Actualiteiten 2011: Diversiteit & pluriformiteit in Medialand?

Meer weten?

Internet

→ www.nieuwsmonitor.net

→ Twitter: *@Nieuwsmonitor*

Onderzoekers

Nel Ruigrok

→ 06 27 588 586

→ nelruigrok@nieuwsmonitor.net

Joep Schaper

Kasper Welbers

Carina Jacobi

Pauline van der Beek

Een pluriform aanbod met ruimte voor achtergronden, opinie en onderzoeksjournalistiek, waarin uiteenlopende perspectieven en opvattingen aan bod komen, is het ideaal van de nieuws- en actualiteitenprogramma's van de publieke omroep. Niettemin blijft de discussie levend dat de omroepen te links zouden zijn. Minister Bijsterveldt zei hierover in *NRC Handelsblad* van 24 november 2010: "Een aantal jaar geleden wel, ik heb mij daar toen ook druk over gemaakt. Maar tegenwoordig zijn de omroepen zich meer bewust van hun grote verantwoordelijkheid. Het is nu meer puur nieuws, minder gekleurde duiding. Een publieke omroep kan best een links geluid hebben, als dat bij de signatuur hoort, maar dat moet wel in een pluriforme omgeving. Daarom is de komst van de nieuwe omroepen van rechtse signatuur, zoals WNL een terechte verbreding." De vraag is echter, hoe links of rechts zijn de Nederlandse programma's nu eigenlijk en in hoeverre zijn PowNed en WNL een verbreding? Uit ons onderzoek naar actualiteitenrubrieken van vorig jaar bleek dat de programma's erg veel op elkaar leken, en zich politiek gezien vooral rond het midden bevonden. We zijn een jaar verder en maken opnieuw de balans op: in hoeverre is sprake van pluriformiteit in de Nederlandse nieuws- en actualiteitenprogramma's van de publieke omroep? Daarnaast kijken we dit jaar ook naar de diversiteit van de berichtgeving. Wie komt er aan het woord, en wat is de focus van het programma? Bij deze laatste analyses betrekken we ook de succesvolle talkshows *De Wereld Draait Door* en *Pauw & Witteman* in de analyses.

→ Publieke omroep toen en nu

Onder druk van de bezuinigingen op de publieke omroep gaan de omroepen samenwerken en blijven er acht verschillende omroepen bestaan "Omroepen gaan toch maar fuseren" (*de Volkskrant*, 20 oktober 2011). In het voorstel van minister Van Bijsterveldt zal een aantal fusies plaatsvinden: KRO met NCRV, VARA met BNN en TROS met AVRO. De EO, MAX en de VPRO maken, met de NOS en de NTR het achttal compleet. De huidige aspirant-omroepen PowNed en WNL kunnen in het bestel blijven als ze in 2014 genoeg (meer dan 150.000) leden hebben en als hun toegevoegde waarde bewezen is. Als ze meer dan 150.000 leden weten te halen, moeten zij zich per 1 januari 2016 ook aangesloten hebben bij een van de bestaande partijen. Het bestel blijft in de periode daarna open voor aspirant-omroepen; als die positief beoordeeld worden, kunnen ze zich aansluiten bij een van de bestaande omroeporganisaties. Zo kan het bestel nooit uit meer dan acht organisaties bestaan (OCW, 2011).

De omroepen, in de jaren twintig door de opkomst van de radio ontstaan, werden door het Zendtijdbesluit van 1930 een integraal onderdeel van het verzuilde Nederlandse medialandschap. Zij fungeerden als spreekbuis in dienst van de zuilen. Met de opkomst van de televisie na de Tweede Wereldoorlog werd deze rol alleen maar sterker. De ontzuiling van de samenleving vanaf de jaren zestig heeft drastische gevolgen gehad voor de media. Aan de pluriformiteit van de omroepen lag niet langer een ideologische basis ten grondslag. De toelating van andere omroepen weerspiegelde niet langer een langs levens- of wereldbeschouwelijke lijnen georganiseerde samenleving. Daarnaast werd het monopolie van de publieke omroepen in de jaren tachtig doorbroken door het toestaan van commerciële omroepen. Juist de opkomst van de commerciële televisie heeft de publieke omroep gedwongen na te denken over de eigen functie in de samenleving. In de klassieke opvatting vervullen media in een democratie een informatie-, podium- en waakhondfunctie (Van Lent, 2009: 206-207; Scholten, 1982: 3-17) en dienen zo het publieke belang. Deuze (2004) wijst erop dat media daarnaast nog een entertainment- of vermaakfunctie vervullen. De drie eerstgenoemde functies gelden vooral voor de publieke omroep. De commerciële omroepen zullen eerder gericht zijn op het maken van winst, en de manier waarop deze media hun functies invullen wordt hierdoor beïnvloed, resulterend in een sterkere vermaakfunctie. De uitdaging voor het omroepbeleid sinds de komst van de commerciële televisie ligt dan ook op het vlak van het garanderen van de informatie-, podium- en waakhondfunctie van de publieke media.

De Nederlandse samenleving is door de ontzuiling drastisch veranderd, waardoor de achterban van de verschillende omroepen niet langer bestaat uit duidelijk te onderscheiden groepen. Sterker nog, de samenleving is verder gefragmenteerd. Daarmee rijst de vraag in hoeverre de omroepen nog wel een representatie zijn van de samenleving. In het huidige omroepbestel vertegenwoordigen de omroepen

veeleer groepen in de bevolking die zich onderscheiden in termen van smaak en wijze van expressie. Deze verwantschap is aanzienlijk zwakker dan die tussen de omroep en hun leden tijdens de verzuilde periode. Volstaat een vage verwantschap met een segment van de bevolking om de aparte identiteit van de omroep te rechtvaardigen? Het overheidsbeleid berust nog in sterke mate op dit identiteitsprincipe. De omvang van de achterban blijft doorslaggevend voor de hoeveelheid zendtijd die de omroepen toebedeeld krijgen. Ledenwerving werd daardoor een integraal onderdeel van het beleid van de omroepen. De populariteit en dus de positie van de omroep in het omroepbestel wordt naast het ledental ook bepaald door de kijkcijfers. Aan de andere kant beschrijft de Mediawet – waarin de taak van de publieke omroep is vastgelegd – expliciet dat de publieke omroepen geacht worden een pluriform beeld te geven van de in de maatschappij levende opvattingen. Volgens deze wet houden de taken van de publieke omroep in:

- 1) verzorgen van een pluriform en kwalitatief hoogstaand aanbod van programma's op het gebied van informatie, cultuur, educatie en verstrooiing;
- 2) bijdragen aan de pluriformiteit en culturele diversiteit in Nederland.

Met deze informatie in het achterhoofd is het des te belangrijker om te onderzoeken in hoeverre de verschillende omroepverenigingen in hun actualiteitenprogramma's kunnen voldoen aan deze eisen. Om de pluriformiteit van het mediasysteem als geheel te vergroten zijn omroepen als WNL en PowNed toegelaten tot het omroepbestel. In de nieuwsvoorziening zijn hieruit de *Uitgesproken* programma's gekomen. Deze kwamen in september 2010 op televisie als vervanging van *Netwerk*. De nieuwe actualiteitenrubriek moest zich politiek meer uitpreken. De VARA moest een links, de EO een christelijk en WNL een rechts geluid laten horen. Niet meer 'drie keer de Volkskrant', zoals Henk Hagoort, de actualiteitenprogramma's als *Netwerk* en *NOVA* ooit betitelde. Deze programma's zijn echter al van de buis verdwenen. In het voorjaar van 2011 besloot *Uitgesproken EO* met de uitzendingen te stoppen: "Uitgesproken EO stopt definitief met uitzenden"; "Visie verschilt van andere omroepen" (*Trouw*, 9 maart 2011). Uit het onderzoek van vorig jaar bleek dat de *Uitgesproken* programma's zich enigszins profileerden op de politieke dimensies links en rechts, en conservatief versus progressief, maar van een duidelijk onderscheid was geen sprake. Er was eerder sprake van kluitjesvoetbal rond de politieke middenstip.

→ Pluriformiteit & Diversiteit

In dit rapport analyseren we de mate van pluriformiteit en diversiteit van de berichtgeving in de actualiteitenprogramma's en nieuwsuitzendingen van de verschillende omroepen van september 2011 tot en met november 2011. Diversiteit heeft in dit onderzoek betrekking op de verschillende geïnterviewden die in de items aan het woord komen en de reikwijdte van het item. Pluriformiteit heeft te maken met verschillende thema's en invalshoeken die worden gepresenteerd in de berichtgeving. Diversiteit en pluriformiteit kunnen op verschillende manieren worden gemeten. In ons onderzoek meten wij niet alleen op basis van de gasten en geïnterviewden, maar kijken we ook naar de volgende inhoudelijke aspecten van de berichtgeving, waardoor de diversiteit en pluriformiteit door elkaar kunnen lopen. Hieronder een overzicht van alle aspecten die we meenemen in het onderzoek en de indeling die we daarbij gebruiken:

→ **Diversiteit:** Diversiteit van de geïnterviewden is een punt waarop programma's zich kunnen onderscheiden. "Publieke omroep moet allochtoner en vrouwelijker" kopte *de Volkskrant* op 12 februari 2011. Wie waar vandaan komt is met inhoudsanalyse moeilijk te achterhalen. We brengen wel de volgende kenmerken in kaart: geslacht (man, vrouw) en nationaliteit (Nederlandstalig, niet-Nederlandstalig).

→ **Reikwijdte & soorten bronnen:** Een ander belangrijk punt waarop een programma zich kan onderscheiden is hoe ver de blik reikt. Staat het programma dichtbij mensen of is het internationaal georiënteerd? Komen er veel burgers en ervaringsdeskundigen aan het woord of zijn het vooral de experts en politici die gebeurtenissen van duiding voorzien? De reikwijdte onderzoeken we door ieder item in te delen op het niveau dat wordt belicht (internationaal, Europees, nationaal, regionaal) en de hoedanigheid waarvanuit de geïnterviewden spreken (burgers, maatschappelijke actoren,

bedrijfsleven, politiek, overheid, experts, media, straatinterview, buitenlandse regeringen/vertegenwoordigers). De soorten bronnen die worden gebruikt in de berichtgeving hebben ook invloed op het onderscheidend vermogen van een programma. In welke mate richt men zich op de burger of spreekt men vooral met politici en experts?

Hoewel op het grensvlak tussen pluriformiteit en diversiteit, beschouwen we reikwijdte en bronnen van het nieuws in het totale overzicht ook als een aspect van diversiteit. Inhoudelijke aspecten van het nieuws vallen onder pluriformiteit van het nieuws. De deelaspecten die we in dit rapport zullen bespreken zijn de volgende:

→ **Thema:** Wat is de agenda van het programma? Gaat het vooral over de economie, of zijn cultuur en media ook belangrijk? We verdelen alle besproken onderwerpen in acht categorieën: Economie en Werkgelegenheid, Verkeer en Milieu, Buitenlands beleid en Defensie, Sociale zekerheid en Zorg, Criminaliteit en Veiligheid, Cultuur en Media, Immigratie en Integratie, Burgerrechten en Overig.

→ **Framing:** De toon van de presentatieteksten is een belangrijk aspect waarop de programma's zich kunnen onderscheiden. Uit die toon blijkt namelijk hoe een onderwerp 'geframed' wordt. We onderscheiden vijf frames, van de meest feitelijke tot de meest uitgesproken manier van berichtgeven; grofweg gaat het erom of de toon van het programma feitelijk, conflictgericht of oordelend is.

- 1) *issueagenda* uitspraken over de feitelijke stand van zaken over een issue (het begrotingstekort is gedaald) ;
- 2) *issueposities* de mening van een actor over een issue (Rutte is tegen hogere belastingen) ;
- 3) *succes en falen personen* uitingen die gaan over feitelijke ontwikkelingen die de actoren betreffen (Roemer doet het goed in de peilingen);
- 4) *steun en kritiek* conflict of meningsverschil tussen actoren (Eurocommissaris roept Microsoft op het matje);
- 5) *evaluaties personen* evaluatieve oordelen over een actor (Wilders is een briljant strateeg) en ten slotte ;
- 6) *evaluaties issues* evaluatieve uitingen over onderwerpen (bezuinigen op onderwijs is een slecht plan).

→ **Politieke richting:** Met de komst van PowNed en WNL in het publieke bestel richtte de discussie over pluriformiteit zich vooral op politiek 'links' tegenover 'rechts'. Omroepen zouden allemaal links zijn. De nieuwe omroepen PowNed en WNL zouden daarin verandering moeten brengen. Echter, pluriformiteit, het hebben van een 'eigen geluid' gaat verder dan een positie op de politieke as 'links versus rechts'. De termen links en rechts zijn een simplificering van de politiek, die niet meer van deze tijd is. D66 lijkt bijvoorbeeld op de politiek-economische links-rechts-as meer op de VVD, maar op de as progressief-conservatief weer meer op GroenLinks. Hetzelfde geldt voor de PVV. De partij is sociaal-economisch links, maar op immigratie en Europa als 'nationaal' te typeren. Op dat laatste punt is ook de SP als 'nationaal' te typeren, en is 'nationaal' links of rechts? Bij het bepalen van de politieke richting onderscheiden we daarom vier debatten in de politiek waarop we politieke onderwerpen indelen: sociaal-economisch links-rechts, groen-grijs, nationaal-internationaal en progressief-conservatief.

- 1) De kern van *links versus rechts* vormen sociaal-economische (verdeling lasten, sociale zekerheid en zorg, ontslagrecht) en financieel-economische kwesties (staatsschuld, begrotingstekort);
- 2) *groen versus grijs* gaat over thema's als infrastructuur, natuur en milieu, klimaatprobleem en ruimtelijke ordening. De discussie heeft onder invloed van het postmaterialistisch denken de laatste jaren sterk aan relevantie gewonnen;
- 3) het *nationaal versus mondiaal* debat behelst kwesties als inburgering, immigratie, militaire missies in het buitenland en de Europese Unie. De vraag is of deze onderwerpen vanuit de internationale context dan wel vanuit een nationaal perspectief benaderd worden;
- 4) *progressief versus conservatief* ten slotte, gaat over de tegenstelling tussen het belang van het individu versus het collectieve belang bij kwesties waarin postmateriële waarden in het geding zijn. Thema's zijn rechten van minderheden (homo's, vrouwen), medisch-ethische vraagstukken (abortus, euthanasie, hulp bij zelfdoding) en privacy versus dreiging van terrorisme.

Ook de politieke kleur die in de verschillende programma's wordt geuit krijgt aandacht, door te letten op uitspraken die gedaan worden over de hierboven genoemde thema's. Wanneer een gast zich voorstander betoont van een conservatief issue (bijvoorbeeld de weigerambtenaar), dan scoort het programma op deze dimensie. Wanneer het zich hiertegen uitspreekt, scoort het programma op de progressieve as. We maken hierbij geen onderscheid tussen de personen die de uitspraken doen. Het onderzoek gaat immers over de programma's; alle uitspraken die worden gedaan, geven het programma een politieke kleur.

→ Data en methode

Vanaf de start het televisieseizoen op 7 september tot en met 30 november 2011 zijn om de dag uitzendingen van *EenVandaag*, *De Wereld Draait Door*, *NOS Journaal (6 uur en 8 uur Journaal)*, *Nieuwsuur*, *Pauw & Witteman*, *PowNews* en *Vandaag de Dag* onderzocht¹. De introductietekst van alle 'substantiële' items is inhoudelijk gecodeerd volgens de NET-methode.² Items omschrijven we als substantieel wanneer ze een introductietekst bevatten, gevolgd door een reportage of interview. Korte nieuwsflitsen zijn niet betrokken in de analyse. Naast het coderen van de introductietekst noteren we per item welke sprekers in het onderwerp aan het woord komen. Hierbij kijken we niet alleen naar de gasten aan tafel maar ook naar de geïnterviewden indien er een inleidend filmpje wordt vertoond, waarna er een interview of discussie plaatsvindt. Tabel 1 biedt een overzicht van de gegevens.

Tabel 1. Overzicht van de programma's en gecodeerde uitspraken

	Aantal uitzendingen	Aantal items	Uitspraken	in %
<i>De Wereld Draait Door</i>	32	126	965	13,5
<i>EenVandaag</i>	37	132	810	11,3
<i>NOS Journaal</i>	44	393	2040	28,5
<i>Nieuwsuur</i>	39	192	1073	15,0
<i>Pauw & Witteman</i>	29	111	490	6,8
<i>PowNews</i>	25	129	724	10,1
<i>Vandaag de Dag</i>	31	249	1056	14,8
Totaal	237	1332	7158	100

In de onderzoeksperiode werden in totaal 237 uitzendingen gecodeerd, verdeeld over 45 dagen. Dit resulteert in 7.158 gecodeerde statements. Ruim een kwart van deze uitspraken is afkomstig uit het *NOS Journaal* (28,4%), gevolgd door *Nieuwsuur* (15,0%) en *Vandaag de Dag* (14,8%). 13,5 procent van de uitspraken is afkomstig van *De Wereld Draait Door*, *EenVandaag* is goed voor 11,3 procent, *PowNews* voor 10,1 en *Pauw & Witteman* voor slechts 6,8 procent, omdat in dit programma niet veel verschillende items per uitzending aan bod komen en de introductieteksten relatief kort zijn.

→ Het meten van diversiteit

Om de totale diversiteit te kunnen berekenen van een programma, bekijken we per onderdeel van diversiteit de mate waarin de programma's *interne diversiteit* tonen in hun berichtgeving. Als maatstaf voor deze interne diversiteit hanteren we de zogenaamde 'perplexiteit' – ook wel aangeduid als 'entropie in number equivalents' (de Ridder, 1984). Deze maat geeft aan in hoeverre de verdeling van de aandacht gelijk verdeeld is over de verschillende onderdelen. In andere woorden, als we kijken naar de verdeling man-vrouw in de berichtgeving is de minimale diversiteit 1 (alle aandacht gaat uit naar een van de twee groepen) en de maximale diversiteit 2 (de aandacht is precies evenwichtig verdeeld over de twee groepen)³. Om de externe diversiteit te berekenen hanteren we dezelfde maatstaf, alleen

² zie http://nieuwsmonitor.net/p/4/Methoden_van_onderzoek.

³ De perplexiteit, of 'entropie in number equivalents', is een maatstaf voor de spreiding van een nominale variabele. De perplexiteit van de berichtgeving over onderwerpen kan variëren tussen één (als slechts één onderwerp feitelijk genoemd wordt) en het totale aantal onderwerpen (als al deze onderwerpen precies even veel aandacht krijgen). Als $p(i)$ het marktaandeel van de totale aandacht is dat onderwerp i weet te genereren, dan wordt de entropie H berekend als $H = -\sum_i p(i) \log p(i)$ en de perplexiteit P als $P = 2^H = \prod_i \{ 1 / p(i) \} p(i)$.

gaan we hierbij niet uit van het ideaal van totale gelijke verdeling over de verschillende onderdelen, maar gaan we uit van het gemiddelde van alle programma's als maatstaf. De berekening van de perplexiteit bepaald de mate van afwijking van het gemiddelde. Hoe groter deze afwijking, des te sterker de bijdrage aan de externe diversiteit van het programma in kwestie op het onderdeel van diversiteit.

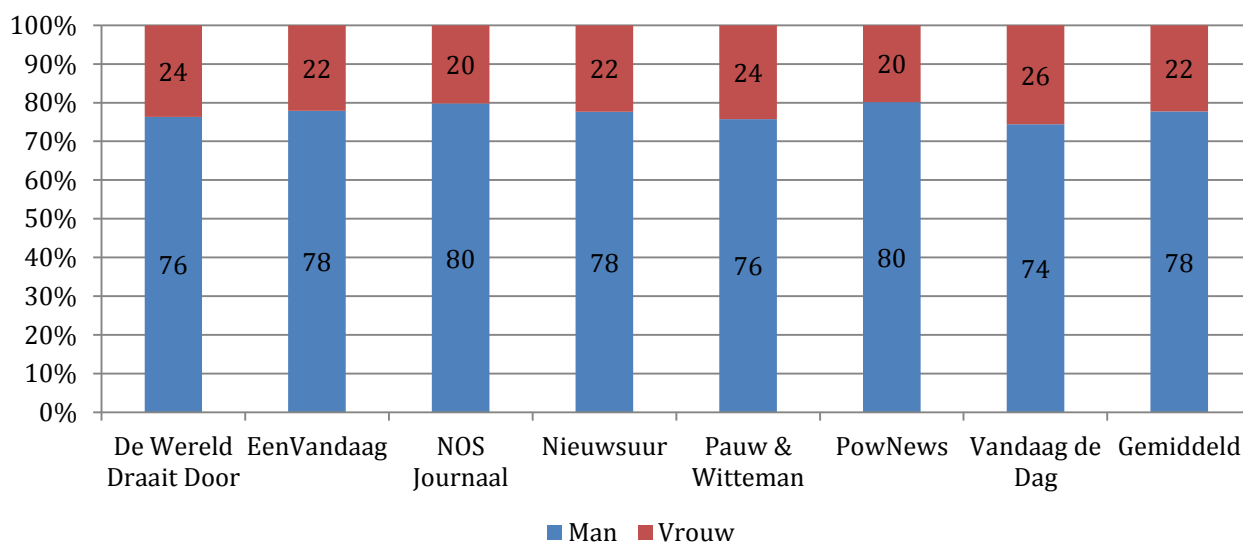
→ Diversiteit in het nieuws

Een eerste aspect van diversiteit dat is onderzocht betreft de keuze van de gasten die de actualiteitenprogramma's in de studio uitnodigen dan wel in reportages aan het woord laten. Dit is gemeten aan de hand van de kenmerken (uiterlijk, taal) van geïnterviewden per programma. Van alle substantiële bronnen is het geslacht en de nationaliteit (Nederlands/niet-Nederlands) geanalyseerd. Een bron is substantieel als deze meer dan twee zinnen uitspreekt en met een naambordje is aangeduid. Ook is de reikwijdte van de programma's nagegaan: is de focus vooral lokaal gericht of richt het de blik ook op het buitenland? Ten slotte werd nagegaan welke functie de geïnterviewden in de maatschappij vervullen; gaat het om politici, burgers of experts? In een concluderende paragraaf zetten we alle aspecten van diversiteit op een rij en laten we zien hoe de verschillende programma's scoren wat betreft interne- en externe diversiteit.

→ Man/vrouw

Hoe is de verhouding man/vrouw in de verschillende actualiteitenrubrieken? Hierbij gaat het om bronnen die in de uitzendingen aan het woord worden gelaten, niet om de presentatoren, tafelheren of tafeldames.

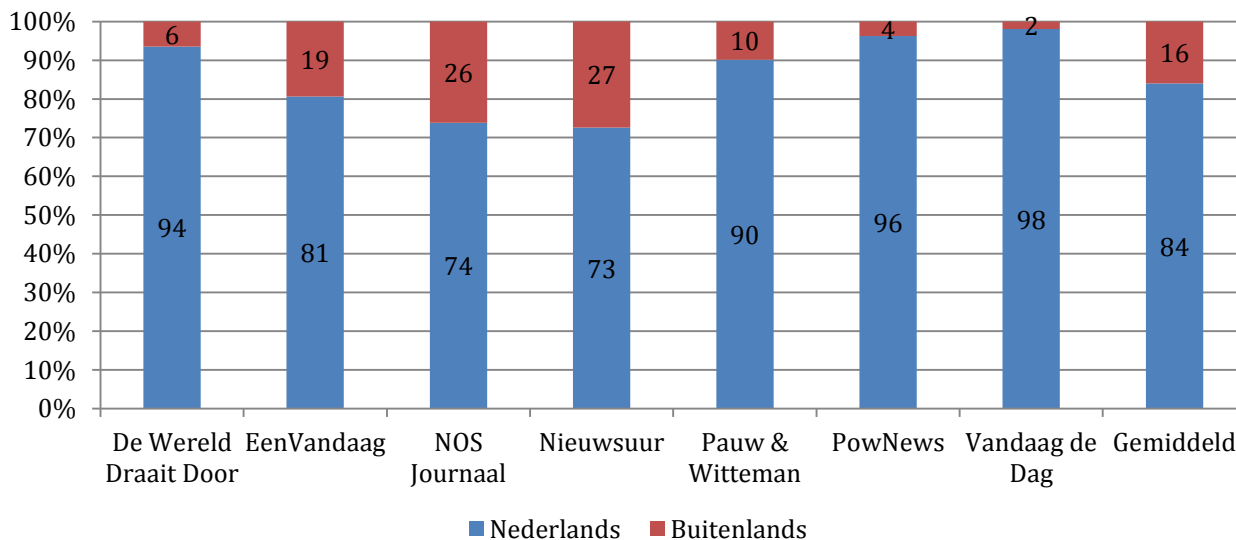
Er is een duidelijk verschil te zien in de verhouding man/vrouw in de actualiteitenrubrieken. In vergelijking met mannen (78%) komen vrouwen veel minder aan het woord (22%). In alle uitzendingen uit de analyse zijn mannelijke bronnen oververtegenwoordigd. De meeste vrouwelijke bronnen zijn te zien in *Vandaag de Dag* (26%), *Pauw & Witteman* (24%) en *De Wereld Draait Door* (24%). In de 'echte' nieuwsprogramma's komen nog minder vrouwen aan het woord: *Nieuwsuur* (22%), *EenVandaag* (22%), *NOS Journaal* (20%) en *PowNews* (20%). In het *NOS Journaal* en in *PowNews* komen dus de meeste mannelijke bronnen aan het woord (allebei 80%).

Figuur1: Percentage mannen en vrouwen die aan het woord komen

→ Nederlands/buitenlands

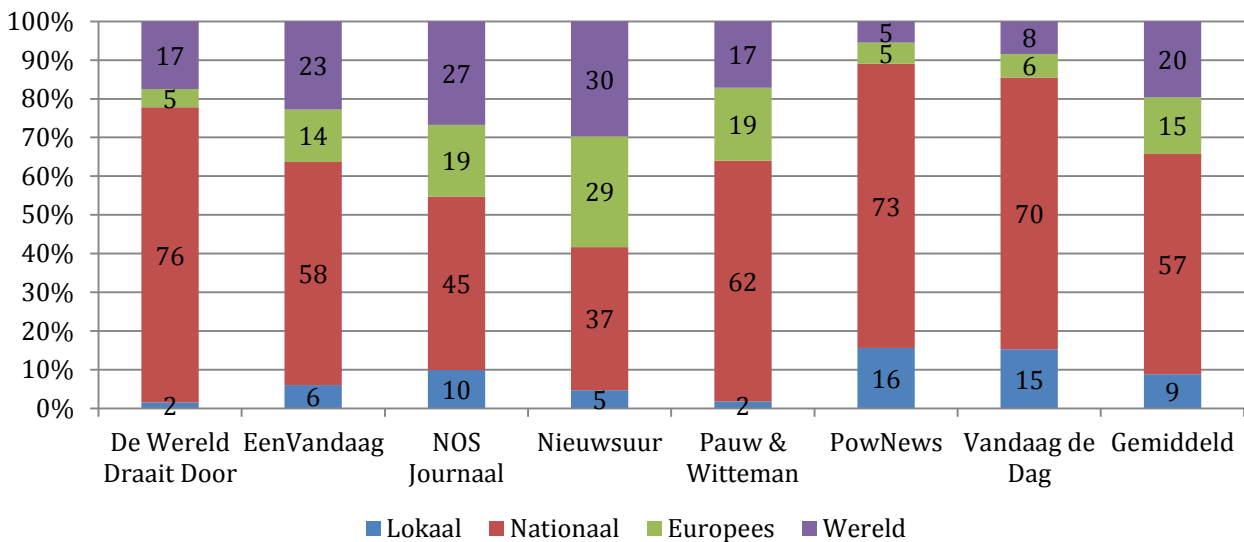
Niet alleen Nederlandse bronnen komen in de actualiteitenprogramma's aan bod. In een statistisch optimale situatie van diversiteit, zo is de gedachte, is de verdeling over de Nederlandse en buitenlandse bronnen gelijk. We hebben dit gemeten aan de taal die de geïnterviewde spreekt. Zoals te verwachten bij Nederlandse televisie-uitzendingen zijn de meeste actoren binnen de programma's Nederlanders (84%). Toch is een aantal programma's wel internationaal georiënteerd. *Nieuwsuur* laat de meeste buitenlandse bronnen aan het woord (27%), gevolgd door het *NOS Journaal* (26%). In *Vandaag de Dag* komen de minste buitenlandse actoren in beeld; slechts 2 procent van de bronnen die in deze uitzending voorkomen spreekt een andere taal in het programma. Ook in *PowNews* vinden we weinig buitenlandse bronnen voor de camera (4%). Wat betreft de talkshows zien we meer buitenlandse gasten terug in *Pauw & Witteman* (10%) dan in *De Wereld Draait Door* (6%). In de talkshows gaat het vaak om vlaamse artiesten of filmpjes waarin een buitenlandse bron (meestal regeringsleider) substantieel aan het woord is.

Figuur 3: Nationaliteit van de bronnen van het nieuws

→ Reikwijdte

Hebben de programma's oog voor wat er in het buitenland speelt, of richten ze hun blik voornamelijk op wat er leeft op straat? Vanuit het perspectief van diversiteit zou het ideaal zijn als alle aspecten in de actualiteitenrubrieken aan bod komen. Binnen de programma's zou in een optimaal divers aanbod te zien moeten zijn. In het onderzoek onderscheiden we vier niveaus van reikwijdte: 1) lokaal, 2) nationaal, 3) Europees, 4) mondiaal. In figuur 4 zien we de werkelijke focus van de programma's, uitgedrukt in het percentage van het totale aantal items. Een item over Libië wordt beschouwd als wereld, Griekenland (Eurocrisis) is Europa, politiek Den Haag is nationaal en een item over een probleemwijk in een stad is lokaal niveau.

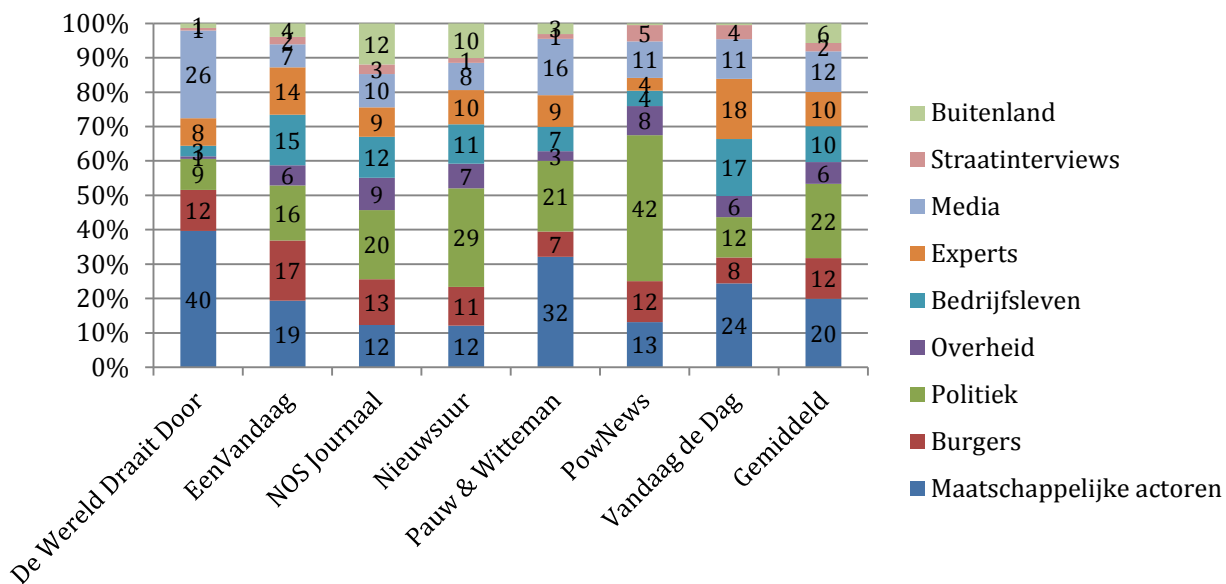
Figuur 4: Reikwijdte gemeten in percentage items per medium

Kijkend naar het gemiddelde van de programma's valt op dat meer dan de helft van de uitzendingen over nationale items gaat (57%); 35 procent betreft internationale, waarvan 20 procent buiten Europa en 15 procent binnen Europa. Nog geen 10 procent gaat over lokale zaken. *De Wereld Draait Door* draagt het meest bij aan de oververtegenwoordiging van nationaal. Meer dan driekwart van de uitzendingen speelt zich af op nationaal niveau, slechts 2 procent is lokaal nieuws. Ook *PowNews* en *Vandaag de Dag* zijn echt nationaal georiënteerde programma's. Deze programma's kennen echter ook de sterkste lokale focus in hun berichtgeving. Dit gaat ten koste van buitenlandnieuws; slechts 10 procent in *PowNews* en 14 procent in *Vandaag de Dag* gaat over nieuws buiten de landgrenzen.

→ Soorten bronnen

Welke soort bronnen aan het woord komen, is een indicatie voor in hoeverre een programma dichtbij burgers of ver van burgers af staat. Een te sterke focus op experts, politieke actoren of buitenlandse bronnen kan een programma maken in de beeldvorming. Aan de andere kant kan een sterke focus op burgers, maatschappelijke actoren of straatinterviews juist zorgen voor de kritiek van 'verschraving van het nieuws'. Een ideale diversiteit, derhalve betekent dat een podium wordt geboden aan alle bronnen.

We zien in figuur 5 dat gemiddeld genomen ieder type vertegenwoordigd is. Opvallend is dat zowel buitenlandse als overheidsinstanties bronnen ieder slechts 6 procent van het totaal aantal bronnen uitmaken. Eerder zagen we al dat de reikwijdte van de programma's vooral nationaal is, en dit komt ook tot uitdrukking in de keuze van de bronnen. Deze bestaan vooral uit vertegenwoordigers van de Nederlandse samenleving en de politiek. Gemiddeld komen politieke actoren het meest aan het woord in de Nederlandse televisieprogramma's, gevolgd door maatschappelijke actoren (belangenorganisaties, onderwijzers, hulpverleners en dergelijke). Media praten ook redelijk veel met elkaar (12%) en voor bedrijfsleven en experts is een tiende van de ruimte gereserveerd.

Figuur 5: Bronnen van het nieuws

Als we de verschillen tussen de programma's nader bekijken, valt een specifieke groep bronnen op bij *De Wereld Draait Door* en *PowNews*; deze programma's zijn intern het minst divers. Van de geïnterviewden in *De Wereld Draait Door* is 40 procent een maatschappelijke actor en 26 procent komt uit de mediawereld. Aan beide groepen besteedt dit programma meer ruimte dan alle andere programma's. *PowNews* is het sterkst gericht op de politiek. Ook doet dit programma het meest aan straatinterviews. Tussen de algemene actualiteitenrubrieken *EenVandaag*, *NOS Journaal*, *Nieuwsuur* en *Vandaag de dag* zijn geen grote verschillen te zien. *EenVandaag* laat in verhouding meer burgers en maatschappelijke actoren aan het woord en *Vandaag de Dag* richt zich meer op experts. *NOS Journaal* en *Nieuwsuur* maken meer gebruik van buitenlandse actoren en de politiek.

→ Interne diversiteit

Wat betekenen deze verschillen voor de diversiteit van de berichtgeving? In deze paragraaf bekijken we de verschillen zoals hierboven beschreven nogmaals en gaan daarbij in op de mate waarin de programma's in hun verdeling afwijken van het ideaal van een divers aanbod op alle elementen. Om dit te berekenen is de 'perplexiteit' berekend, een maat voor het totale aantal onderwerpen/aspecten van berichtgeving waaraan verhoudingsgewijs veel en gelijkwaardig aandacht werd besteed. In tabel 2 staat een overzicht van de uitkomsten per onderdeel van de berichtgeving. We hebben hierbij steeds het minimum en het maximumgetal (min|max) vermeld dat de entropie kan aannemen. Wanneer bijvoorbeeld alle geïnterviewden mannen zijn, dan is de perplexiteit wat de factor geslacht betreft 1, terwijl bij evenveel mannen als vrouwen de perplexiteit 2 zou worden.

Tabel 2. De perplexiteit van de berichtgeving van de programma's

	Geslacht (1 2)	Nationaliteit (1 2)	Reikwijdte (1 4)	Bronnen (1 9)
De Wereld Draait Door	1.73	1.27	1.91	5.08
EenVandaag	1.70	1.63	3.11	7.60
NOS Journaal	1.65	1.78	3.21	8.29
Nieuwsuur	1.70	1.80	3.20	7.53
Pauw & Witteman	1.74	1.38	2.61	6.38
PowNews	1.65	1.17	2.11	5.83
Vandaag de Dag	1.77	1.10	2.38	7.18

Punsgewijs zien we de volgende verschillen:

- de focus op mannen is het sterkst in *PowNews* en het *NOS Journaal*, het minst in *Vandaag de Dag*, *De Wereld Draait Door* en *Pauw & Witteman*;

- de focus op Nederlandse bronnen is het sterkt bij *Vandaag de Dag* en *PowNews* en het minst bij *Nieuwsuur* en het *NOS Journaal*;
- de reikwijdte van de programma's is het minst bij *De Wereld Draait Door* en *PowNews*, het sterkt bij het *NOS Journaal* en *Nieuwsuur*;
- wat betreft bronnen zien we de minste verscheidenheid bij *De Wereld Draait Door* en *PowNews*, de meeste bij het *NOS Journaal* en *EenVandaag*.

Als we de nieuwsprogramma's die een rechts geluid zouden moeten vertolken – *Vandaag de Dag* en *PowNews* – vergelijken met de nieuwsprogramma's van de NOS (*Nieuwsuur* en het *NOS Journaal*), zien we dat op deze aspecten hun focus sterk gericht is op Nederlandse bronnen. Ook is de reikwijdte van de programma's aanzienlijk meer nationaal dan die van de andere nieuwsprogramma's. Wat betreft de bronnenkeuzes komt *Vandaag de Dag* in de buurt van *Nieuwsuur* en *NOS Journaal*, maar *PowNews* richt zich vooral op politici en laat buitenlandse bronnen amper aan het woord.

Concluderend kunnen we stellen dat de interne diversiteit van de nieuwe programma's aanzienlijk minder is dan die van de traditionele nieuwsprogramma's. Ditzelfde geldt overigens voor de talkshows, die met hun eigen format een andere focus hebben op de verschillende bronnen van het nieuws en op de reikwijdte van de onderwerpen die zij behandelen. Ook zij zijn sterker gericht op mannen en de reikwijdte is een nationaal. Deze trend is overigens sterker bij *De Wereld Draait Door* dan bij *Pauw & Witteman*.

→ Externe diversiteit

Naast de interne diversiteit kunnen we bepalen in welke mate de verschillende programma's bijdragen aan de diversiteit van het mediabestel als geheel. Om dit vast te stellen onderzoeken we hoe veel ieder programma afwijkt van de gemiddelde diversiteit van alle geanalyseerde programma's samen.

Tabel 3. De afwijking van de berichtgeving van de programma's

	Geslacht	Nationaliteit	Reikwijdte	Bronnen	Gemiddeld
De Wereld Draait Door	.00	.05	.16	.35	0,12
EenVandaag	.00	.00	.01	.05	0,02
NOS Journaal	.00	.03	.02	.05	0,02
Nieuwsuur	.00	.04	.08	.05	0,03
Pauw & Witteman	.00	.02	.05	.08	0,03
PowNews	.00	.12	.18	.24	0,11
Vandaag de Dag	.00	.21	.11	.17	0,10

Wat betreft focus op geslacht zien we nagenoeg geen onderscheid tussen de programma's. Ieder programma kent een sterke focus op mannen. Op andere punten zijn er wel verschillen tussen de programma's te zien:

- *De Wereld Draait Door* wijkt af op de reikwijdte van de onderwerpen – met name nationaal – en op de bronnen van het nieuws, vooral maatschappelijke actoren en mensen uit de media;
- *EenVandaag* wijkt het minst af van het gemiddelde. We zien een iets sterkere focus op politici en meer aandacht voor overheidsbronnen, burgers en experts;
- het *NOS Journaal* wijkt evenmin sterk af van het gemiddelde. De focus van het journaal is sterker dan bij de andere gericht op buitenlandse bronnen en politici dan op maatschappelijke actoren;
- *Nieuwsuur* wijkt sterk af door meer nadruk op buitenlandse bronnen, wat ook tot uitdrukking komt in de reikwijdte van het programma. Daarnaast wijkt het programma af wat betreft brongebruik, door een sterke focus op politici en aanzienlijk minder aandacht voor maatschappelijke actoren;
- *Pauw & Witteman* hebben een meer dan gemiddelde focus op Nederlandse bronnen en ook de reikwijdte van het programma is sterker nationaal dan gemiddeld. De afwijking van het gemiddelde wat betreft de bronnen in het nieuws is aanzienlijk minder en komt alleen tot uitdrukking in een sterkere focus op maatschappelijke actoren;

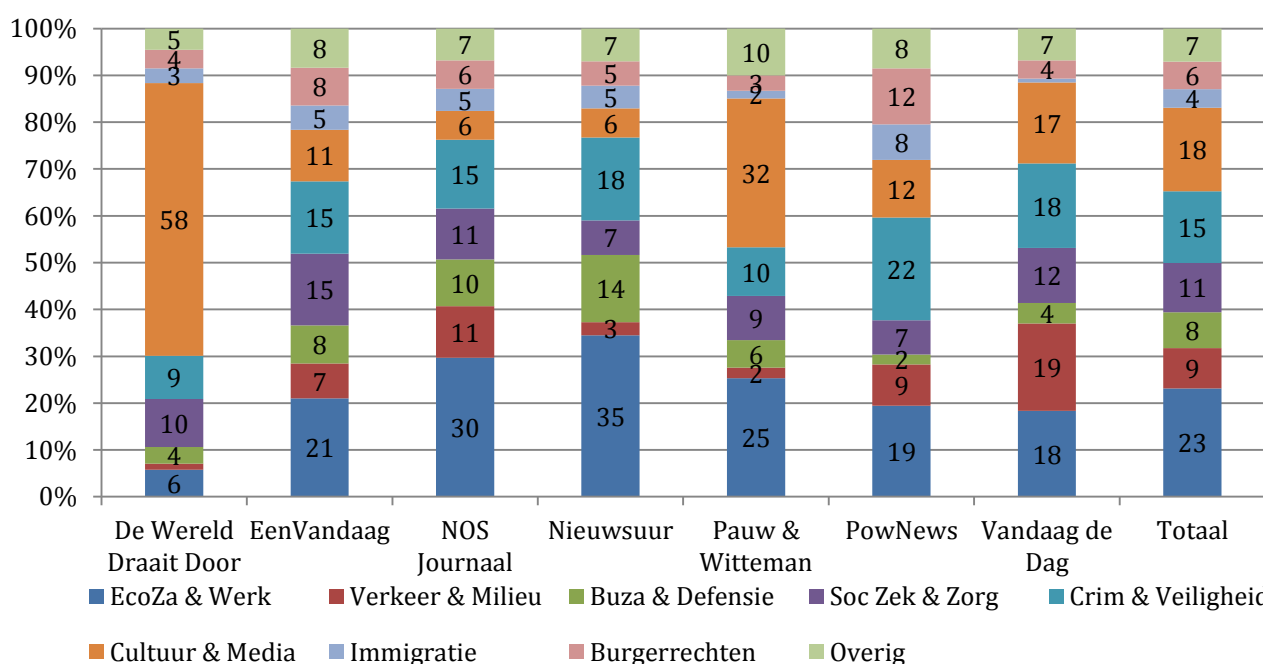
- *PowNews* wijkt sterk af van het gemiddelde waar het gaat om de nationaliteit, de reikwijdte van het programma en de bronnen. *PowNews* is vooral gericht op Nederlandse bronnen uit de politiek en het programma kent een sterke nationale focus;
- sterker nog dan *PowNews* richt *Vandaag de Dag* zich op Nederlandse bronnen. Ook dit programma kent een nationale focus, zij het minder dan *PowNews*. In het brongebruik echter wijkt het programma af door een sterkere focus op overheidsbronnen en experts en juist minder aandacht voor politici.

Waar het de diversiteit van het bestel betreft, zien we dat de nieuwe programma's van *PowNed* en *WNL* in sterke mate afwijken van het gemiddelde. Alleen *De Wereld Draait Door* wijkt gemiddeld iets sterker af. De nieuwsprogramma's van de rechtse omroepen hebben vooral bijgedragen aan een sterkere focus op Nederland en daarbij ook meer aandacht voor Nederlands sprekende mannen. Een focus overigens, die ook sterk terug te vinden is in de talkshows *De Wereld Draait Door* en *Pauw & Witteman*.

→ Pluriformiteit van het nieuw: thema's en politieke richting

Actualiteitenrubrieken stellen doorgaans een breed palet aan thema's aan de orde. Hoe meer thema's, des te groter de pluriformiteit. Naast de focus op thema's en de bronnen die in nieuwsuitzendingen aan het woord komen, wordt de pluriformiteit van het nieuws ook bepaald door de keuze van items of onderwerpen.⁴ Van 'algemene' nieuwsprogramma's als *EenVandaag* en *Nieuwsuur* verwachten we – omdat dat bij hun doelstelling past – een bredere oriëntatie qua onderwerpkeuze dan van *De Wereld Draait Door*, *Pauw & Witteman* en *PowNews*. In het onderzoek zijn de volgende thema's onderscheiden: Economie en Werkgelegenheid, Verkeer en Milieu, Buitenlands beleid en Defensie, Sociale zekerheid en Zorg, Criminaliteit en Veiligheid, Cultuur en Media, Immigratie en Integratie, Burgerrechten en Overig.

Figuur 6 toont de hoeveelheid aandacht die de programma's hebben besteed aan deze thema's.

Figuur 6: Thema's in het nieuws

Over het geheel worden alle thema's in meer of mindere mate belicht. Economische Zaken en Werkgelegenheid is gezien de economische recessie en de Eurocrisis met 23 procent veruit het belangrijkste onderwerp. Vooral de 'harde' nieuwsprogramma's *Nieuwsuur* en *NOS Journaal* besteden veel aandacht aan dit onderwerp. Cultuur en Media volgt met 18 procent, vooral dankzij de VARA-

⁴ 'Thema' gebruiken we als paraplueterm, 'onderwerp' of item als specifiek aanduiding. 'Criminaliteit en veiligheid' is een thema, 'Brute moord in Hilversum' een onderwerp of item.

programma's *De Wereld Draait Door* en *Pauw & Witteman*; nieuwe boeken, CD's, tentoonstellingen en films waren vaak onderwerp van gesprek. Criminaliteit en Veiligheid, goed voor 15 procent, is altijd een belangrijk onderwerp in het nieuws. *PowNews*, *Nieuwsuur* en *Vandaag de Dag* behandelen het onderwerp het vaakst; bij *PowNews* is Criminaliteit en Veiligheid het belangrijkste thema.

EenVandaag, *Vandaag de Dag* en het *NOS Journaal* zijn het breedst georiënteerd; geen enkel thema overheerst. Met uitzondering van *De Wereld Draait Door* en *Pauw & Witteman* brengen de andere programma's grotendeels dezelfde thema's. Bij de beide VARA-talkshows overheerst het thema Media en Cultuur sterk.

→ Agendajournalistiek

De komst van *WNL* en *PowNed* in 2010 zou tegenwicht bieden tegen de linkse omroep en het geluid van rechts Nederland een plaats geven in het bestel. De vroegere hoofdredacteur van (onder meer) het *NOS Journaal*, Nico Haasbroek, vond toen al dat nieuwe omroepen niet nodig waren "omdat ze gewoon agendajournalistiek gaan brengen." (*NRC Handelsblad*, 10 september 2010). Met andere woorden: de omroepen zullen vooral dezelfde onderwerpen behandelen in hun actualiteitenprogramma's. Uit het onderzoek van de Nederlandse Nieuwsmonitor in 2011 blijkt inderdaad dat de actualiteitenprogramma's ten tijde van grote gebeurtenissen de neiging hebben om dezelfde onderwerpen te behandelen. Wat valt op basis van de uitzendingen in 2011 over deze voorspelling van Haasbroek te zeggen?

Een actualiteitenprogramma gaat doorgaans over meerdere onderwerpen. Gemiddeld zijn er vijf uitzendingen per dag. De omvang van items kan sterk verschillen. Vaak wordt, zeker in *PowNews* en het *8 uur journaal*, ook aan kleine onderwerpen kort aandacht besteed. Rekening houdend met de omvang van een onderwerp tellen we een onderwerp mee als afzonderlijk item, indien de lengte van het item meer is dan de helft van de lengte van het langste item. Een programma kan dus meerdere items bevatten (over een aantal onderwerpen gaan), maar het zijdelings noemen van een ander onderwerp volstaat niet om als afzonderlijk item geteld te worden. De onderwerpen worden vervolgens ingedeeld bij een van de acht thema's. Op basis van de op deze manier geregistreerde aandacht voor onderwerpen gaan we vervolgens na of, en zo ja in welke mate, hetzelfde thema op dezelfde dag in meerdere programma's aan de orde komt (zie tabel 4).

Tabel 4. Overeenkomst in themakeuze in de actualiteitenprogramma's

Zelfde thema komt op dezelfde dag aan de orde in	Aantal dagen	In percentages
Eén programma	7	16
Twee programma's	7	16
Drie programma's	11	22
Vier programma's	13	29
Vijf programma's	4	9
Zes programma's	3	7
Totaal aantal dagen	45	100

Uitgaande van acht thema's zien we dat op 7 van de 45 dagen geen enkel thema in meer dan één programma aan de orde gesteld is. Op 7 van de 45 dagen, is hetzelfde thema in twee programma's besproken, terwijl op 13 dagen in vier programma's hetzelfde thema wordt behandeld. Op 4 van de 45 dagen besteden maar liefst 5 programma's aandacht aan dezelfde thema's en op 3 dagen zijn dit zelfs zes programma's. In concreto gaat het bij deze laatste twee categorieën om de volgende data en onderwerpen.

29 september 2011: Tristan van der V. en rapport wapenvergunningen
 21 oktober 2011: Kadhafi doodgeschoten
 25 oktober 2011: China als investering in noodfonds EU
 27 oktober 2011: Mauro

2 november 2011: Overlijden Rijk de Gooyer
4 november 2011: Eurocrisis duurt voort: Italië onder curatele
10 november 2011: Eurocrisis verdiept zich

Zeker als de onderwerpen in de diverse uitzendingen worden samengevoegd tot acht thema's valt te verwachten dat er een zekere overlap tussen de uitzendingen gevonden wordt. Rekening houdend met de toevalfactor, is de conclusie dat de overlap groter is dan op grond van toeval te verwachten is. Blijkbaar schatten journalisten van uiteenlopende nieuwsorganisaties de nieuwswaarde van bepaalde gebeurtenissen eenstemmig zo hoog in, dat ze er allemaal (prominent) aandacht aan besteden. Dat nieuws is kennelijk onontkoombaar – in Haasbroeks woorden: er blijkt sprake te van agendajournalistiek.

→ Toon & Politieke kleuring van het nieuws

Media en politiek zijn met elkaar verweven. Media bieden politici een platform voor het debat over politiek relevante zaken en geven idealiter een indicatie van wat er onder de bevolking leeft. De actualiteitenprogramma's zijn bij uitstek het podium waarop een politicus zich kan profileren. Sterker nog, in de media zien we een discussie ontstaan over de rol van vooral de talkshows waarin politici zich steeds vaker laten zien. "Moet een politicus willen scoren bij Pauw & Witteman?" vraagt *Trouw* zich af op 25 februari 2012. Ook het belang van een optreden bij *De Wereld Draait Door* zorgt voor de nodige discussie "In de ring bij *De Wereld Draait Door*", schrijft *de Volkskrant* op 8 november 2011.

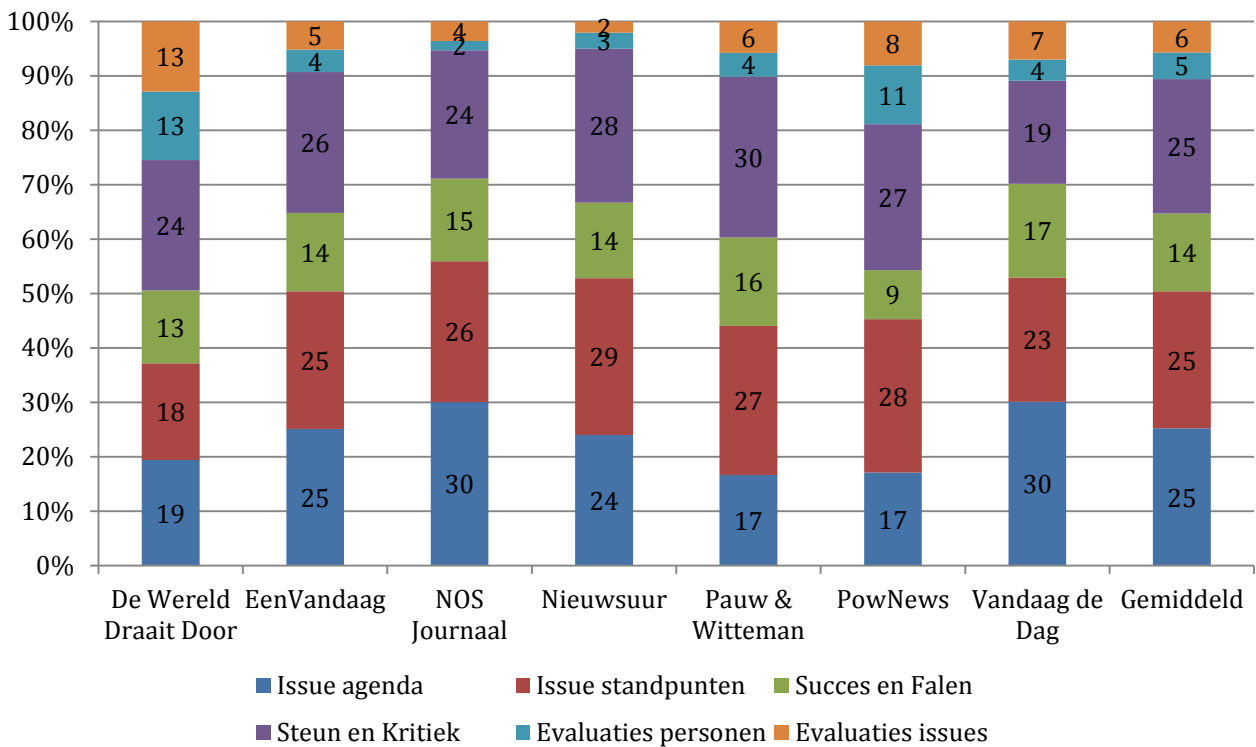
Aan de andere kant is de discussie over de politieke richting veelal gerelateerd aan de gasten die aanschuiven bij de verschillende programma's. Zo deed *de Volkskrant* vorig jaar onderzoek naar de gasten in de verschillende programma's, en concludeerde dat de gasten ongeveer gelijk waren verdeeld qua politieke oriëntatie: links (49%) en rechts (51%). Een paar maanden later turft Hans Beerekamp, tv-recensent van *NRC Handelsblad*, in de eerste drie maanden toch vooral gasten van rechtse signatuur. Deze gasten vormen een aspect dat we onderzoeken als het gaat om de politieke richting van de programma's. We kijken echter niet alleen naar de gasten. Immers, zoals Carel Kuyl ook zegt in reactie op het onderzoek van Beerekamp "Je moet niet zomaar turven wie er op televisie verschijnen, maar je moet onderzoeken hoe de onderwerpen behandeld worden. Anders kun je net zo goed de glaasjes water gaan tellen" (*NRC Handelsblad*, 9 december 2011). Behalve een overzicht van wie aan het woord komen in de programma's, bepalen we over welke onderwerpen zij spreken en de manier waarop presentatoren en gasten over die onderwerpen praten. We beginnen echter met een overzicht van de manier waarop de programma's hun berichtgeving brengen, ofwel de *framing* van het nieuws.

→ Framing

Zoals gezegd onderscheiden we bij de framing van het nieuws een zestal manieren waarop de berichtgeving getoonzet kan worden:

- 1) *issueagenda*: uitspraken over de feitelijke stand van zaken rond een issue (het begrotingstekort is gedaald);
- 2) *issueposities*: de mening van een actor over een issue (Rutte is tegen hogere belastingen);
- 3) *succes en falen personen*: uitingen over feitelijke ontwikkelingen ten aanzien van actoren (Roemer doet het goed in de peilingen);
- 4) *steun en kritiek*: een conflict of meningsverschil tussen actoren (Eurocommissaris roept Microsoft op het matje);
- 5) *evaluatie personen*: evaluatieve oordelen over een actor (Wilders is een briljant strateeg);
- 6) *evaluatie issues*: evaluatieve uitingen over onderwerpen (bezuinigen op onderwijs is een slecht plan).

Grofweg gaat het om de toon van het programma; is die feitelijk, conflictgericht of oordelend? De analyse-eenheid is de introducerende tekst van de presentator per item. In onderstaande figuur geven we deze toon weer per programma.

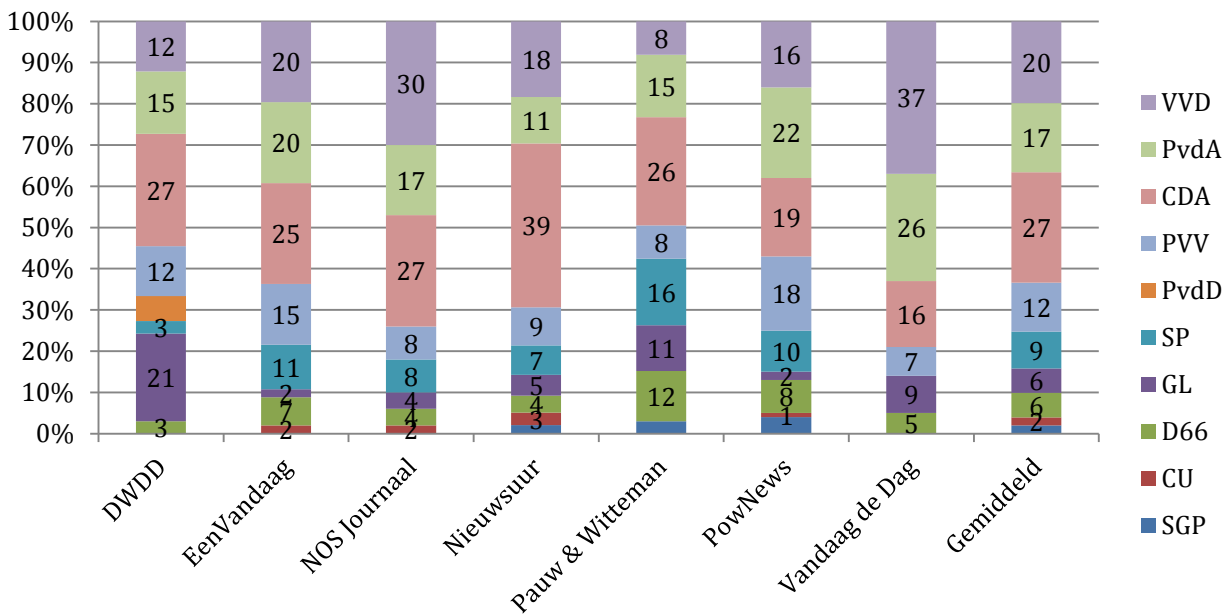
Figuur 7: Toon van het nieuws

We zien dat het nieuws gemiddeld op drie manieren wordt gebracht: als feitelijk nieuws, als standpunt(en) en als steun en kritiek. Deze vormen van berichtgeving vertegenwoordigen alle drie een kwart van de berichtgeving. Het laatste kwart statements bestaat voor het grootste deel uit statements over het succes dan wel het falen van een persoon of instantie (14%). De programmamakers doen zelf ook uitspraken over de thema's en de betrokkenen. In 6 procent van het nieuws geven zij hun eigen mening over een thema, in 5 procent doen zij dat over een van de betrokken personen of instanties.

De onderlinge verschillen tussen de programma's tonen aan dat de programma's een verschillende focus kennen in hun berichtgeving. *EenVandaag* is heel gemiddeld waar het de toon betreft en *Vandaag de Dag* eveneens. Beide programma's besteden meer aandacht aan de issueagenda en minder aan steun en kritiek. In het *NOS Journaal* en *Nieuwsuur* vinden we aanzienlijk minder evaluatieve uitspraken terug in de berichtgeving dan in de andere programma's. In *PowNews*, en in sterkere mate *De Wereld Draait Door* zijn meer evaluaties te vinden. In *Pauw & Witteman* is dit aanzienlijk minder het geval; daar vinden we minder evaluatieve uitspraken. De items worden in dit praatprogramma geïntroduceerd als twistpunt tussen gasten of als conflict tussen verschillende betrokkenen. De uitspraken met steun en kritiek vormen in *Pauw & Witteman* bijna een derde van de totale introductieteksten.

→ Politieke richting: Politici als bron van het nieuws

Een eerste indicatie voor de politieke richting van de actualiteitenprogramma's vormen de politici die aan het woord komen in de uitzendingen. Drie maanden is een tamelijk korte periode om de vraag te beantwoorden of de publieke omroep in de nieuwe constellatie een redelijk evenwichtig politiek geluid laat horen, maar geeft wel een eerste indicatie van de politieke kleuring. Figuur 8 geeft een overzicht van de mate waarin politici van verschillende politieke partijen aan bod kwamen in de programma's. De waarden zijn uitgedrukt in percentages van de totale aandacht voor politici in het desbetreffende programma.

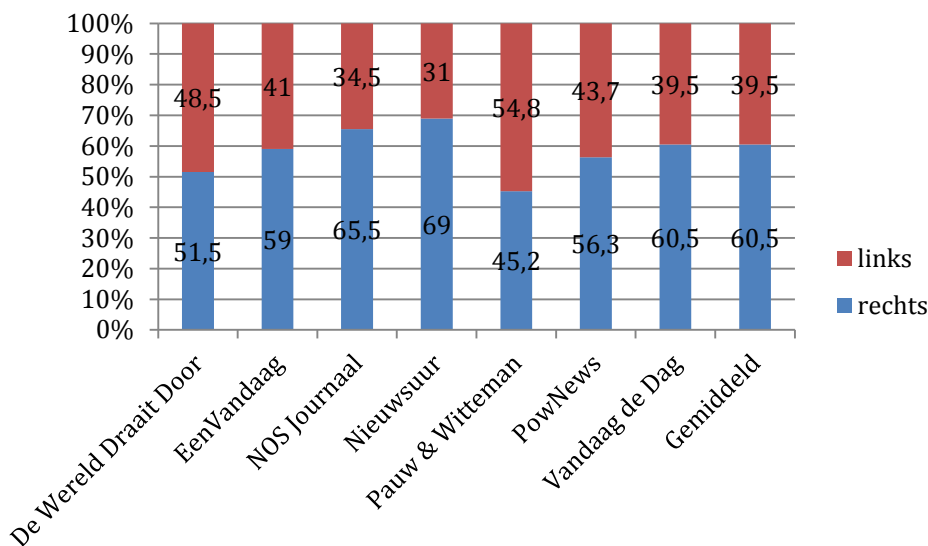
Figuur 8. Politici als bron van het nieuws

De volgende verschillen tussen de programma's vallen op:

- *De Wereld Draait Door* heeft veel aandacht voor GroenLinks-politici en minder dan gemiddeld aandacht voor politici van SP en D66. Ook heeft het programma als enige een politicus van de PvdD aan het woord gelaten in deze onderzoeksperiode;
- *EenVandaag* heeft weinig GroenLinks-politici in de uitzending als bron van nieuws en iets meer dan gemiddeld aandacht voor politici van de PVV en de PvdA;
- het *NOS Journaal* laat vooral veel VVD-politici aan het woord. Aanzienlijk minder PVV-politici komen aan het woord;
- *Nieuwsuur* heeft opvallend veel CDA-politici voor de camera en besteedt minder dan gemiddeld aandacht aan de PvdA;
- bij *Pauw & Witteman* valt op dat vooral de oppositiepartijen D66, GroenLinks en SP aan het woord komen, terwijl er maar weinig VVD-politici voor de camera verschijnen;
- *PowNews* interviewt meer dan gemiddeld de politici van de PvdA – met name Cohen – en de PVV. GroenLinks- en CDA-politici zijn minder geliefd bij het programma;
- *Vandaag de Dag* kent een sterke focus op VVD-politici voor de camera. Ook PvdA-ers vinden we hier sterk vertegenwoordigd als bron van het nieuws. Voor CDA-ers en PVV-ers heeft het programma minder oog.

Verdelen we de politici in 'links' en 'rechts', dan is meteen duidelijk dat politici uit het rechtse kamp in de periode september tot en met november 2011 aanzienlijk vaker aan het woord geweest zijn in de actualiteitenrubrieken dan politici uit het linkse kamp (zie figuur 9). 60 procent van de politieke bronnen zijn afkomstig van rechtse partijen (VVD, PVV, CDA of SGP), terwijl bijna 40 procent ter linkerzijde van het politieke spectrum te vinden is (PvdA, SP, D66, GroenLinks, ChristenUnie, PvdD)⁵. Alleen in *Pauw & Witteman* zijn meer linkse politici aan het woord geweest dan rechtse politici, terwijl in *De Wereld Draait Door* beide kampen nagenoeg gelijk verdeeld zijn. Vooral in het *NOS Journaal* en *Nieuwsuur* zien we een sterke focus op de rechtse politici. Zij volgen, sterker dan de andere programma's, de macht.

⁵ Volgens de indeling zoals gebruikt in de volgende paragraaf is D66 inhoudelijk ook als rechtse partij te bestempelen. Omdat de partij in de oppositie zit en om de vergelijking te maken met vorig jaar, is gekozen voor een indeling ter linkerzijde van het politieke spectrum.

Figuur 9. Politici aan het woord in de items, verdeeld over links en rechts

→ Politieke dimensies: Uitspraken in het nieuws

Geheel in lijn met de kritiek van Carel Kuyl op eerder onderzoek naar alleen de bronnen van het nieuws, richten wij ons in dit onderzoek ook op de uitspraken die over de verschillende onderwerpen zijn gedaan. De uitspraken zijn afkomstig van de inleidende teksten op de verschillende items. Uiteraard is dit slechts een deel van wat er is gezegd in een uitzending, maar desalniettemin geeft een inrotekst de teneur van de opvatting over het onderwerp voldoende weer om een oordeel te kunnen vellen over de politieke richting.

In totaal vinden we bijna tweeduizend uitspraken die een mening over een thema behelzen. Dit is bijna 40 procent van het totaal aantal uitspraken. De overige uitspraken zijn gericht op personen, zoals steunbetuigingen of kritische kanttekeningen. Het grootste deel van de besproken thema's blijken over onderwerpen te gaan met louter voor- of tegenstanders. Werkgelegenheid en economische groei zijn voorbeelden van onderwerpen waar iedereen zich in kan vinden. Criminaliteit en files zijn echter onderwerpen waar iedereen tegenstander van is. Uitspraken over deze thema's zijn daarom niet betrokken in de analyse.

We hebben in deze analyse alle uitspraken meegenomen die een standpunt weergeven over beleidsvoorstellen waarover men van mening kan verschillen. Dergelijke standpunten zijn, evenals de overige politieke thema's, onderverdeeld langs vier politieke en maatschappelijke scheidslijnen die op dit moment relevant zijn. Dit verkleint het aantal onderzochte zinnen, waardoor *De Wereld Draait Door* en *Pauw & Witteman* niet meegenomen konden worden. Bij deze programma's werd het aantal zinnen dermate laag dat een enkele uitspraak te grote gevolgen heeft op de gehele analyse.

1. Links versus rechts

Kern vormen sociaal-economische (verdeling lasten, sociale zekerheid en zorg, ontslagrecht) en financieel-economische kwesties (staatsschuld, begrotingstekort).

2. Groen versus grijs

Deze scheidslijn komt tot uiting bij thema's als infrastructuur, natuur en milieu, klimaatprobleem en ruimtelijke ordening. De discussie heeft onder invloed van het postmaterialistisch denken de laatste jaren sterk aan relevantie gewonnen.

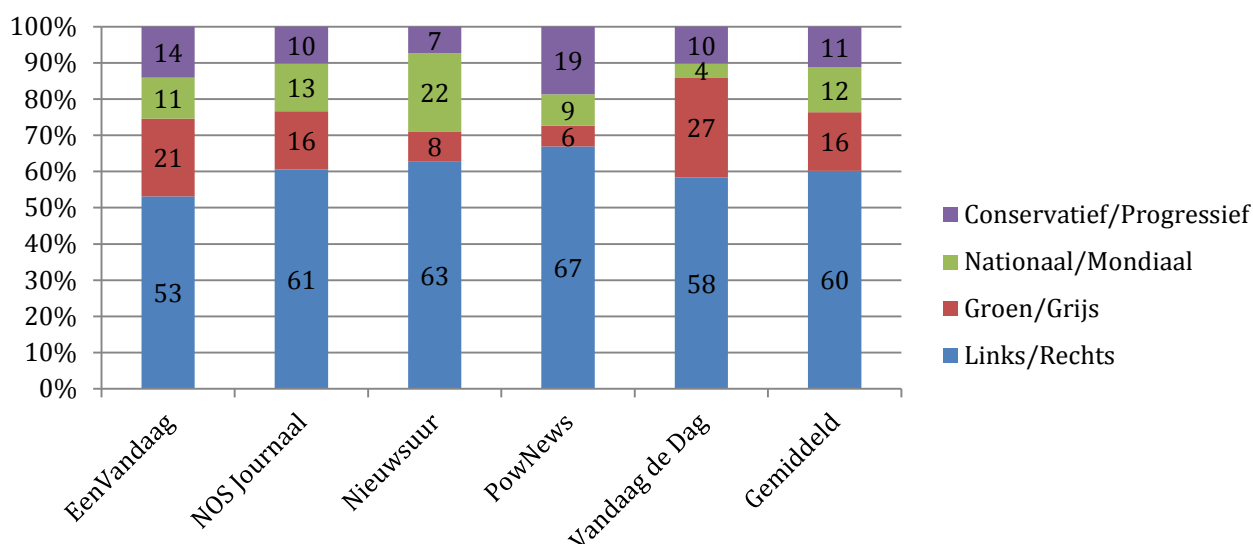
3. Nationaal versus mondiaal

Bij uitstek gaat het hier om kwesties als inburgering, immigratie, militaire missies in het buitenland en de Europese Unie. De vraag is of deze onderwerpen vanuit de internationale context dan wel vanuit een nationaal perspectief benaderd worden.

4. Progressief versus conservatief

Deze tegenstelling stelt het belang van het individu tegenover het collectief belang bij kwesties waarin postmaterieële waarden in het geding zijn. Thema's zijn rechten van minderheden (homo's, vrouwen), medisch-ethische vraagstukken (abortus, euthanasie, hulp bij zelfdoding) en privacy versus dreiging van terrorisme.

In figuur 10 geven we weer in welke mate welke scheidslijnen in de verschillende actualiteitenrubrieken aan de orde komen.

Figuur 10. Aandacht voor politieke scheidslijnen in de berichtgeving

De debatten in de programma's verlopen voornamelijk via de klassieke links-rechts scheiding; 60 procent van het nieuws gaat over deze sociaal-economische tegenstellingen. Veelal gaat het hierbij om items waarin de economische crisis wordt besproken en de maatregelen om deze crisis het hoofd te bieden, zoals bezuinigingen.

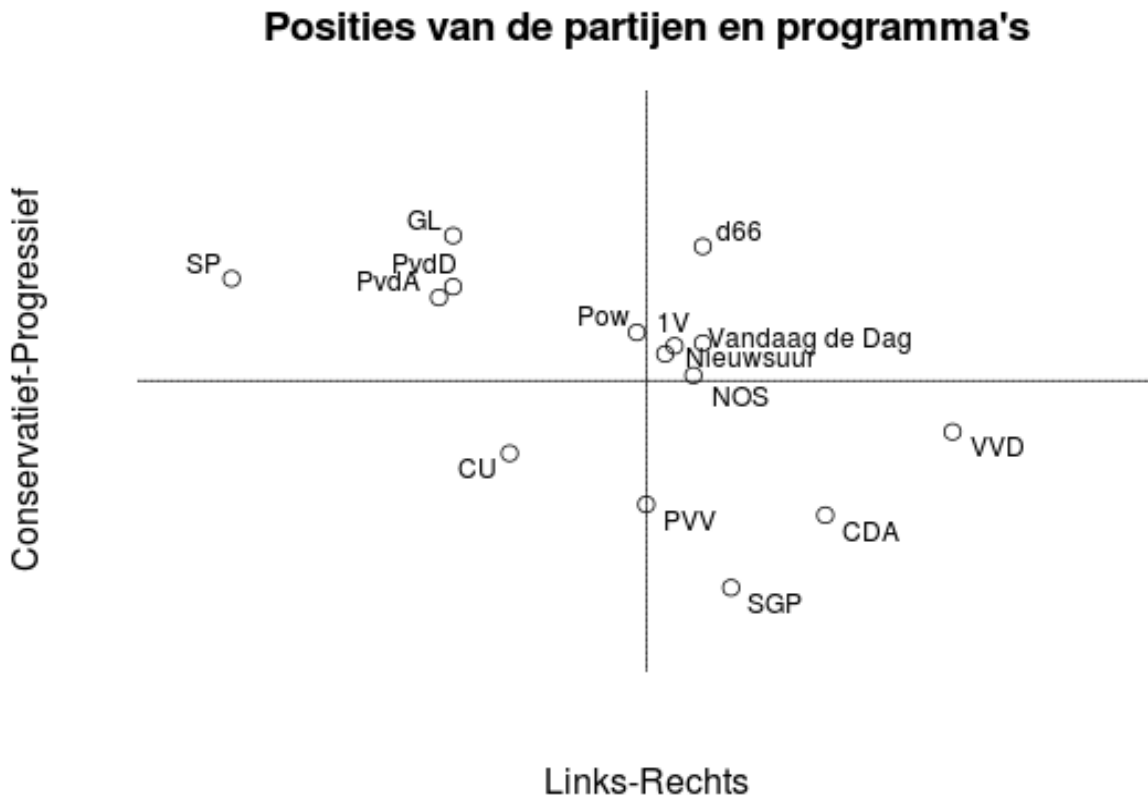
Naast deze sociaal-economische focus wordt in 16 procent van het nieuws gekeken naar de scheidslijn tussen een groene of een grijze oplossing voor problemen rond infrastructuur, natuur en milieu en ruimtelijke ordening. De onderwerpen over het belang van het individu dan wel het collectief belang vullen 12 procent van het nieuws. De overige berichtgeving behandelt onderwerpen waarbij een nationale dan wel een mondiale visie een rol speelt.

Opvallend is de aandacht voor onderwerpen op de as links-rechts bij *PowNews*. 67 procent van de onderwerpen besproken in *PowNews* valt in te delen op deze dimensies. In geen ander programma wordt zoveel aandacht besteed aan deze politieke scheidslijn. Het gaat hierbij met name om bezuinigingen van het kabinet en Occupy. De discussie over een groene- dan wel een grijze focus waar het gaat om de infrastructuur, ruimtelijke ordening en dierenwelzijn zien we vooral terug in *Vandaag de Dag* en *EenVandaag*. In *Nieuwsuur* vinden we veel nieuws terug over items die in de nationale/mondiale discussie een rol spelen, vooral over de Europese Unie en de missie in Afghanistan. *Vandaag de Dag* besteedt aanzienlijk minder aandacht aan deze onderwerpen.

→ TV programma's en het politieke spectrum

Om de politieke kleur van de berichtgeving van de programma's te onderzoeken is meer nodig dan te bepalen langs welke politieke scheidslijnen gedebatteerd wordt in de uitzendingen. In deze paragraaf kijken we daarom ook naar de *richting* van deze uitspraken. We kijken hierbij naar twee aspecten, de inhoudelijke uitspraken over beleidsthema's die worden geuit in de berichtgeving en de steunbetuigingen dan wel de kritische opmerkingen naar politieke partijen die worden geuit door de presentator of andere betrokkenen in de inleidende tekst. De richtingen worden ingedeeld volgens de gangbare indeling in de politicologie. Deze indeling betreft een vereenvoudiging van de eerder gepresenteerde indeling in vier scheidslijnen en kent een indeling op twee assen: de as links-rechts en een dimensie die staat voor Groen, Mondiaal en Progressief versus Grijs, Nationaal en Conservatief.

Deze laatste as combineert de eerder genoemde dimensies Grijs/Groen, Nationaal/Mondiaal en Conservatief/Progressief. Deze dimensie vatten we gemakshalve samen met Progressief versus Conservatief. Het voordeel van deze indeling is bovendien dat het te visualiseren is in een assenstelsel. In onderstaand assenstelsel staat -1 voor uiterst links en +1 voor uiterst rechts. Daarnaast staat -1 voor uiterst conservatief en +1 voor uiterst progressief.

Figuur 11. De politieke orientatie van de partijen en de programma's

Er is onderzocht welke thema's aan de orde komen en welke uitspraken worden gedaan over politieke partijen. Daarbij volgen we de indeling die Kieskompas hanteerde tijdens de verkiezingscampagne van 2010. Volgens deze analyse scoort de VVD bijvoorbeeld 0,65 op de as links-rechts en -0,19 op de as conservatief-progressief as. Dit maakt de partij duidelijk rechts en licht conservatief. Een uitspraak vóór de VVD krijgt deze waardes op de assen, terwijl een uitspraak tegen de VVD de omgekeerde waardes krijgt, oftewel -0,65 op de verticale as en 0,19 op de horizontale.

De uitspraken over de thema's en politieke partijen samen betreffen in totaal 1347 uitspraken, waarvan 60% op de links-rechts-as en 40% op de as conservatief-progressief. Van deze uitspraken gaan er 1154 over politieke thema's en 193 over politieke partijen. In figuur 11 geven we een overzicht van de posities van de verschillende programma's en de posities van de politieke partijen op deze politieke dimensies.

We zien dat de algemene nieuwsprogramma's zich vooral rond het politieke midden bewegen. Zowel het *NOS Journaal*, *Nieuwsuur*, *EenVandaag*, *Vandaag de Dag* en *PowNews* bevinden zich in het centrum. Als ze zich al profileren, dan is het marginaal als rechts progressief. Behalve *PowNews*, die scoort heel marginaal links op de links rechts as (-0,02). Geen van de programma's is dus uitgesproken links, rechts, progressief of conservatief.

→ Samenvatting & Conclusie

Uit bovenstaande analyses komt een beeld naar voren van de overeenkomsten en verschillen tussen de nieuws- en actualiteitenrubrieken op de Nederlandse televisie. Zo zien we dat er van diversiteit in de berichtgeving amper sprake is. De actualiteitenprogramma's worden voornamelijk gevuld met Nederlandse mannen. Alleen in de algemene programma's van de NOS – het *NOS Journaal* en *Nieuwsuur* – en *EenVandaag* zien we hier enige mate van diversiteit, maar zowel in de nieuwe programma's *Vandaag de Dag* als *PowNews* als in de talkshows *De Wereld Draait Door* en *Pauw & Witteman*, zien we aanzienlijk minder vrouwen en niet-Nederlandse bronnen terug. Ook wat reikwijdte betreft is de Nederlandse focus dominant. De focus wat betreft de maatschappelijke rol van de bronnen in het nieuws laat meer diversiteit zien. Maatschappelijke actoren krijgen veel ruimte in het programma *Vandaag de Dag*, terwijl *PowNews* een sterke focus heeft op de politiek. Ook hier zien we een onderscheid tussen de algemene nieuwsprogramma's van de NOS en de overige programma's in hun focus op het buitenland. De beide talkshows richten zich in sterke mate op bronnen uit de media, in *De Wereld Draait Door* gebeurt dit nog sterker dan bij *Pauw & Witteman*.

Deze onderlinge verschillen laten zien dat de programma's van de NOS en *EenVandaag* het sterkst intern divers zijn. De minste diversiteit vinden we bij *PowNews* en *Vandaag de Dag* en de talkshows *De Wereld Draait Door* en *Pauw & Witteman*. Wat betreft de externe diversiteit zien we dat deze programma's wel sterk afwijken van het gemiddelde, en daarmee dus een eigen focus kennen. De vraag is echter of deze een bijdrage levert aan de totale diversiteit, omdat we zien dat de afwijking vooral de focus op Nederlandse thema's betreft, waarbij Nederlandse mannen aan het woord komen.

Om de pluriformiteit te analyseren hebben we gekeken naar de onderwerpkeuzes van de programma's en de politieke richting van de berichtgeving. De onderwerpkeuze laat vooral zien dat er grote verschillen zijn tussen de talkshows en de overige programma's. De nieuws- en actualiteitenprogramma's lijken sterker op elkaar. Overigens is ook hier een duidelijke trend naar agendajournalistiek te vinden. Dat wil zeggen dat op het moment van grote gebeurtenissen de programma's *en masse* dezelfde onderwerpen behandelen.

Wat betreft de politieke kleuring van de programma's zien we, evenals vorig jaar, vooral een trek naar het midden. De algemene nieuwsprogramma's zijn rond het politieke midden geclusterd. De talkshows konden we niet meerekenen in politieke richting, maar lijken meer links van het midden te staan wat betreft de geïnterviewden. We zien in dit *De Wereld Draait Door* nagenoeg evenveel linkse als rechtse politici terug en in *Pauw & Witteman* zelfs meer linkse dan rechtse politici. Dat is uitzonderlijk, omdat in de overige actualiteitenrubrieken, zeker het *NOS Journaal* en *Nieuwsuur*, vooral de macht wordt gevolgd en de rechtse politici daar dus de overhand hebben.

Dit onderzoek beslaat ruim drie maanden uitzendingen waarin de gebeurtenissen in Den Haag en Brussel – Mauro, Eurocrisis – een belangrijk stempel drukten op de inhoudelijke aspecten van het nieuws. We hebben ons moeten beperken tot de introductieteksten van de programma's om de politieke standpunten van de betrokkenen en de toon van het nieuws te kunnen onderzoeken. Deze zijn zeker indicatief voor de politieke richting, maar een uitbreiding van het onderzoek naar de volledige uitzendingen en over een langere periode kan een completer beeld geven van de politieke oriëntatie van de diverse programma's. In een dergelijk onderzoek zouden we ook meer kunnen zeggen over de politieke kleur van talkshows als *De Wereld Draait Door* en *Pauw & Witteman*. Ook wat betreft onderzoek naar de mate van agendajournalistiek zou gebaat zijn bij een langere onderzoeksperiode en een analyse van de gehele uitzending. Zo zou een inhoudelijke analyse van de programma's die eenzelfde onderwerp behandelen aan kunnen tonen in hoeverre verschillende invalshoeken geïdentificeerd kunnen worden.

Deze beperkingen ten spijt kunnen we op basis van dit onderzoek wel stellen dat er nog steeds geen sprake is van een linkse- of rechtse kerk in Hilversum. Veeleer is er sprake van een trek naar het midden. Het rechtse geluid dat nieuwe programma's moesten laten horen, dringt niet overtuigend door. Zowel *PowNews* als *Vandaag de Dag* profileren zich niet duidelijk rechts van het midden. Deze programma's zijn voorlopig rond het centrum te positioneren, samen met de andere algemene nieuwsprogramma's, maar versterken wel een nationale focus.

De vraag blijft dan ook nog steeds in hoeverre het wenselijk is om een journalistiek landschap na te streven waarin alle – extreme – politieke stromingen vertegenwoordigd worden door een eigen programma op televisie. Met de trek naar het midden in het achterhoofd en de uitkomst dat er sprake is van agendajournalistiek kan de vraag worden gesteld in hoeverre we op een groot aantal

actualiteitenprogramma's zitten te wachten die allemaal een sterke mate van interne diversiteit en pluriformiteit vertonen. Dit onderzoek geeft, evenals dat van vorig jaar, een aanzet tot deze discussie. Vooral de discussie over agendajournalistiek lijkt hierbij dringend, zoals ook recent bleek uit de onvrede over de hoeveelheid en soort media-aandacht voor onder andere de Elfstedentocht, de bestuurscrisis bij Ajax, het ski-ongeluk van Prins Friso en het busongeluk van vorige week.

Literatuur

Deuze, M. (2004). *Wat is journalistiek?* Bedrijfsfonds voor de Pers, Amsterdam.

Lent, L. van (2008). *Externe openbaarheid van het strafproces*. Boom Juridische Uitgevers, Den Haag.

Nederlandse Nieuwsmonitor (2011). *Nieuws & Actualiteiten op televisie: Pluriformiteit rond de middenstip*. Onderzoeksrapport. www.nieuwsmonitor.net.

OCW (2011). Brief uitwerking regeerakkoord onderdeel Media, Kamerstukken II, vergaderjaar 2010 – 2011, 32 827.

Ridder, Jan A. De (1984). *Van Tekst naar informatie: ontwikkeling en toetsing van een inhoudsanalyse-instrument*. PhD dissertatie. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Scholten, O. (1982). *Krant en democratie: een studie naar politieke informatie in landelijke dagbladen*. VU-uitgeverij, Amsterdam.

ⁱ We kunnen zeggen dat sprake is van 'agendajournalistiek' als op een gegeven dag meer dan de helft van de actualiteitenprogramma's hetzelfde thema als belangrijkste thema heeft, gemeten naar het aantal statements. In onze dataset was dit het geval in 11 van de 45 dagen, ofwel ongeveer een kwart van de dagen. Om te bepalen of dit meer is dan verwacht mag worden gegeven de aantal programma's per dag en de mate waarin deze programma's normaliter de verschillende onderwerpen aan bod laten komen is een simulatie uitgevoerd. In deze simulatie is 10,000 keer dezelfde dagen doorlopen met een willekeurig gekozen thema per programma (naar rato van de daadwerkelijke aandacht voor dat thema voor dat programma). Vervolgens is gekeken in hoeveel dagen de meerderheid van de programma's hetzelfde thema als belangrijkste had. Daaruit kwam dat gemiddeld 9.2 dagen sprake is van agendajournalistiek. In 28% van de simulaties was het aantal dagen 11 of meer. Hieruit concluderen we dat er meer agendajournalistiek plaatsvindt dan je op grond van toeval zou verwachten.